

RIJEČ

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu
historiju

Broj 37, godina XIX
maj, 2014.

© Monos 2014

Sa stranica knjige sjećanja generala Pere Blaškovića: priča o Trećoj bosasansko- hercegovačkoj regimenti u Velikom ratu

Sadik Šehić

Prošlo je skoro cijelo stoljeće od izlaska iz štampe brošure "BH-3", izdavač regimenta austrougarske vojske BH-3 (izašla 1917. godine), autora Pere Blaškovića, prvog komandanta BH-3 regimente, carskog i kraljevskog kapetana rodom iz Karlovca, a poslije rata pojavit će se i druga knjiga, pod naslovom "Sa Bošnjacima u svjetskom ratu" (štampana 1939. godine u Beogradu). Obje ove knjige su u tuzlanskom kraju i Bosni i Hercegovini svojevremeno pobudile veliko zanimanje. To su djela posvećena životu i sudbinama Bošnjaka ratnika koji su učestvovali u mnogim bitkama za vrijeme Prvog svjetskog rata pod zastavom Austro-Ugarske Monarhije. Njihov autor je rat proveo, uglavnom, na bojišnici, za razliku od mnogih oficira svoga ranga, pa je lično preživio njegove strahote i besmisao, o čemu je najviše i pisao u svojim knjigama. Inače, nosilac je više ratnih odlikovanja Monarhije. Osim vlastitih ratnih bilješki, bio je u posjedu službenih dnevnika i drugih dokumenata koji su mu poslužili kao građa za pisanje spomenutih knjiga,

koje se danas mogu naći samo kod rijetkih pojedinaca ili u malom broju biblioteka kao rariteti.

U uvodnom dijelu knjige "Sa Bošnjacima u svjetskom ratu" autor piše: *"Novim će generacijama sačuvati kako je tekao i kako se vodio Svjetski rat (Prvi svjetski rat, pr.a.) jer ima dosta pisaca na svijetu. Pišu generalštableri i vojskovođe, pišu razni stručni vojni literati, pa ratni dopisnici i drugi koji mnogo toga znaju, koji su mnogo naučili i mnogo čuli, ali na svojoj koži većinom nisu iskusili šta znači rat (...). U ratnoj literaturi kao i kod ratnih fotografija trebalo bi razlikovati radi li se o vještini (montaži, pr.au.) ili o istinskim doživljajima. Mi smo pravi ratnici kod tog posla potisnuti u pozadinu. Čitajući i prateći sve pojave poslijeratne literature možemo razlikovati generalštabne radove od pjesničkih radova. Prvi su namijenjeni stručnjacima vojnih krugova ili nauci, dok su drugi namijenjeni široj publici. Pjesnik je dodao događajima umjetnički čar, pa se ta djela najviše čitaju. Da bi se približio čitaocima, izbjegavao sam svu suhoparnost generalštaba. Nisam se međutim dao zavesti ni dražesnim zvucima pjesništva, nego sam iznio samo istinu svagdašnjeg ratničkog života u raznim epizodama i po raznim ratištima..."*

Kao i druge jedinice iz Bosne i Hercegovine, i BH-3 regimenta popunjavala se, većinom, Bošnjacima. Prema nekim podacima, u bosanskohercegovačke ratne jedinice, pješadijske regimente i lovačke bataljone, na razne frontove je poslano oko 100.000 boraca. To je generacija o kojoj je strasno, iskreno i dokumentirano pisao Pero Blašković.

Treći tuzlanski bataljon pod komandom Pere Blaškovića borio se u početku rata u Srbiji, odakle je prebačen na talijansko ratište čim je izbio rat protiv Italije, mjeseca svibnja 1915. godine. Učestvovao je u gotovo svih dvanaest bitaka na Soči, bio je često istican za primjer, više puta odlikovan, ali je u početku u preteškim borbama bio gotovo sasvim uništen. Za vrijeme "Kranprincofenzive", s proljeća 1916. godine, bataljon je prekoman-

dovan u južni Tirol, gdje je odmah bačen u proboj talijanskog brdskog fronta, nakon čega je sa slavljem ušao u Arsiero i Assiago. Međutim, njegovi vojnici mogli su se samo malo vremena grijati na južnom suncu Italije. Nakon proboja Rusa kod Lucka, bataljon je prebačen na sjeverno ratište da "krpi" vojnu liniju, gdje je bila najveća potreba. Mjeseca srpnja 1916. godine borio se u sastavu regimente kod Brody-a i poslije kod Żyżyna. Krajem ljeta, bataljon je ponovo vraćen na talijansku frontu kod Tolmina. Tokom proboja linija, u listopadu 1917. godine, bio je u središtu borbe kod Vaporetta. Kasnije je Treći (tuzlanski) bataljon preformiran u 7. bh regimentu, koja se cijelo vrijeme rata, sve do konačnog, sloma borila na Monte Grappi.

BH Jegerbataljon 5. i 6. tukao se kod Gorice i sjeverno od Tolmina na talijanskom ratištu, a sudjelovali su za cijelo vrijeme ofanzive u Falkenheimovoj vojsci u Dolomitima na kraju sa Metzgerovom divizijom u Francuskoj u sektoru St. Michela pred Verdunom.

Zanimljivo je istaći da se Pero Blašković, kao komandant borio 42 mjeseca u prvim borbenim linijama, pa je tako postao rekorder po provedenim danima u prvim borbenim linijama kako u cijeloj diviziji tako i Monarhiji. Zbog toga su njegova zapamćenja prenesena na stranice knjige (491 stranica), sa obiljem fotografija i ličnih dokumenta iz bitaka, te više strateško-vojnih karata-autentična svjedočenja koja je do pojave njegove knjige malo ko kod nas imao priliku da pročita i pogleda.

Tako će Pero Blašković zapisati:

"...O svojim vrlim vojnicima i ratnim drugovima Bošnjacima moram kazati, da su bili među najboljim vojnicima svijeta! ...U životu me pratila sreća. Zaista je sreća da sam poslije tolikog ratovanja izvukao živu glavu, a velika je sreća i to, što cijelog rata nisam mijenjao jedinicu, nego sam uvijek ratovao sa istim momcima iz bh-3 Tuzlanskog okruga koji su bili dobri, hrabri i uzorno disciplinirani.

Moji zapisi žele postaviti skroman spomenik vojnicima bosanske treće, sa kojima sam prošao malo dobra, a mnogo zla.

Bošnjaci su tihi i povučeni, no u borbi su veseli, glasni, temperamentni i živi. Uvijek su kao dobra djeca. Svog komandanta slušaju, ne napuštaju ga nikada i neograničeno su mu odani samo neka je oficir ma i najmlađi i neka ima volju da se za njih stara. Ne mare mnogo ni najstarijeg podoficira kao sebi ravnog.

Autor knjige "Sa Bošnjacima u svjetskom ratu" opisao dramatičan i zanimljiv put svoje regimente kroz Italiju i Francusku kada su se vraćali iz zarobljeništva svojim kućama. Bili su to dugotrajni i iscrpljujući marševi u grupama i "partijama". Neki su se tek 1920. uspjeli probiti do svoje Bosne i Hercegovine. "Relativno su se dobro vraćali", zapisao je Pero Blašković, "ostaci naše regimente. U početku su prolazili dobro poznatim putem preko Lago, Vittorio, Lago di Santa Croce, Pante nele Alpi, Polpet i kroz Longarone klanac na sjeveru sve do Innichena u Tirolu. Zatim su produžili na zapad kroz Korušku i Kranjsku, te preko Zagreba i Broda u Tuzlu."

Narodna vijeća i njihove tzv. "narodne straže", kao organi nove vlasti u svim dijelovima propale Monarhije, natjecali su se u oduzimanju oružja i opreme od Bošnjaka koji su se vraćali kućama sa slomljenih frontova kao vojnici poražene vojske. Kao što je poznato, iza fronte, u zadnjim danima rata bilo je totalno rasulo i slom. U anarhiji koja je bila zavladała čeznulo se za svakom vojničkom jedinicom, koja je još čuvala kakvu-takvu disciplinu i red. Autor kao svijetao primjer navodi ulazak Bošnjaka iz te jedinice na putu za Bosnu u mjestošće Kamnik, gdje je već bio "izbio boljševizam". Ulazak i ponašanje "naših vojnika" je, kako piše Pero Blašković,



ković, "vratio staru vlast na kormilo". Zato su u Kamniku tretirani kao spasioci i primljeni sa velikim oduševljenjem. U Tuzlu je stigao transport sa Bošnjacima noću, a da ne nastanu kakve nezgode, odmah je javljeno kako je najbolje da se ratnici sa talijanskog ratišta neopaženo razidu svojim kućama. Tako su u svom rođenom zavičaju heroji sa fronte dobili "Albreten" (otpusnicu) kao da su do tada bili na kakvom sramotnom djelu.

Dar i priznanje grada Tuzle Peri Blaškoviću

U vezi sa izlaskom iz štampe brošure pod naslovom "BH-3", 1917. godine, njen autor Pero Blašković će zapisati da je u položaju carskog i kraljevskog kapetana dobio za regimentu "lijepo priznanje i dar gradskog poglavarstva

u Tuzli, odakle je poticala naša regimenta", prenoseći akt gradskog poglavarstva, potpisan od tadašnjeg gradonačelnika Osmara Vilovića, kasnijeg ministra i senatora. Spomenuti akt je glasio:

"P.n.

Komandi c. i kr. bos. herc. pješačke pukovnije br. 3 bojna pošta br. 648

U smislu zaključka Gradskog zastupstva od 19. septembra 1917. stavka 1, čast je potpisanom poglavarstvu u prilogu poslati p.n. po izaslanim vojnicima pukovnije, spomenicu od 5. novembra 1917. pod brojem 3378, da je izvoli uručiti c. i kr. kapetanu Peri Blaškoviću, piscu brošure "BH-3", a osim toga 100 primjeraka oglasa, da ih izvoli p.n. podijeliti pukovskim odjeljenjima. Primjećujem da je gradska općina poslala ove odštampane oglase u većem broju svima gradskim općinama u vojnoj oblasti pukovnije, a pozivom da ih pribiju po gradovima i selima, i da preduzmu akciju za sabiranje priloga onome fondu udova i siročadi, kojem je pisac namijenio čist prihod brošure, a isto tako poslani su ovi oglasi i listovima u Sarajevu i u Zagrebu da ih objelodane. Ovom prilikom napominje se, da će se u godini 1917/18. osnovati u Tuzli 2 sirotišta sa školom za djecu palih junaka iz tuzlanskog okružja. U tu je svrhu gradska općina već otkupila zgradu realitet na periferiji grada sa prostranim zemljištem za 40.000 Kruna, a zemaljska vlada odlučila je potrošiti oko 80.000 Kruna za adaptaciju i podizanje zgrade za ova sirotišta samo u početnom vremenu, a docnije će u sporazumu sa općinom oba sirotišta proširiti i uredjivati prema potrebi.

Po gornjem zaključku gradskog vijeća, čast je potpisanom poglavarstvu takodjer poslati p.n. po Gefrriteru Orhanu Šehiću, 30.000 komada cigareta "Bosna", da ih p.n. izvoli po svojoj uvidjavnosti podijeliti gospodi oficirima i vojnicima pukovnije, u znak našeg zadovoljstva na junačkom držanju naše hrabre pukovnije. Ovim skromnim darom dokazujemo ujedno svoju blagodarnost, koju dugujemo c. i kr. Kapetanu Peri Blaškoviću radi pomenute

brošure, u kojoj je ovjekovječio junaštvo naših vojnika, i time podigao ponos nas sviju ovamo na domu, jer su ti hrabri vojnici naša krv, naša braća i djeca.

Osim ovog skromnoga dara znaće gradska općina odužiti se prvom prilikom svojoj hramu broj pukovnije i na drugi način.

Na koncu primjećuje potpisano poglavarstvo, da su izasalani vojnici morali svoj dopust prekoračiti i ostati u Tuzli sve do danas, pošto su čekali na dozvolu zemaljske vlade za izvoz cigareta. Neka p.n. ovo, izvoli uzeti na znanje sa molbom poglavarstva da vojnici nebi snosili nikakvih ratnih posljedica radi prekoračenja dopusta.

Čast je potpisanom poglavarstvu isporučiti iskrene pozdrave cijelom oficirskom zboru, a takodjer i vojnicima pukovnije.

Gradski načelnik:

Vilović s.r.

Oglas koji se spominje u spisu sadržao je sljedeće:

"Junaštvo naše braće i sinova tuzlanske vojne oblasti u ovom svjetskom ratu, opisao je i sa dubokim poštovanjem prema našem narodu u narodnoj pjesmi opjevao c. i kr. Kapetan Pero Blašković, koji je od početka rata dijelio sudbinu sa našom braćom i sinovima na fronti u ratnom drugarstvu. Čist prihod ove knjige, koja je dragocjen dokaz naše junačke sadašnjosti, namijenjen je fondu za udove i siročad 3-će bosansko-hercegovačke pukovnije. Iz zahvalnosti prema ovom plemenitom djelu, poslala je gradska općina u Tuzli piscu knjigu spomenicu ovoga sadržaja:

"Visokoblagorodnom gospodinu Peri Blaškoviću, c. i kr. Kapetanu Bojna pošta br. 648

Zastupstvo okružnog grada Tuzle primilo je sa najvećim zadovoljstvom Vašu brošuru pod natpisom "BH-3", u kojoj ste sa jedrim osjećanjima opisali, opjevali i ovjekovječili junačka djela sinova Bosne i Hercegovine tuzlanske vojne oblasti u ovom krvavom svjetskom ratu, i zaključilo je jednoglasno, da Vam se ispred grada Tuzle izrazi ovim načinom najsrdačnija hvala i priznanje.

Gradsko zastupstvo i građani grada Tuzle ponose se ovim lijepim djelom, jer im služi na čast kada pročitaju iz opisa i stihova Vaše Visokoblagorodnosti, kako su se naši sinovi hrabro ponijeli u borbi za svog Uzvišenog Vladara i za svoj Dom, time zadužili naš narod dubokom zahvalnošću i osvijetlali obraz svojih junačkih djedova i pradjedova. Zahvaljujući na tome svojim sinovima, sa ponosom slobodno je gradsko zastupstvo grada Tuzle u prvom redu zahvaliti i čestitati oficirskom zboru naše junačke pukovnije i Vašoj Visokoblagorodnosti na sjajnom vodstvu u borbi i na dosadašnjim trajnim primjerima slave i junaštva.

Kao izraz duboke zahvalnosti, šaljem Vašoj Visokorodnosti i svoj našoj braći i sinovima, koji su pod Vašim vodstvom najsrdačnije pozdrave.

Gradski načelnik: Osman Vilović s.r.

Gradski podnačelnici: Ante Banović s.r., Vlajko Maksimović s.r.

Gradski vijećnici: H. Jakub Begić, Lazo Ristić, Lazo R. Jovanović, Ahmedbeg Sijerčić, Zejnil Muharemagić, Andrija Štitić, Hasan Pašić, Herman Wiesler, s.r.

Potpisano gradsko poglavarstvo, iznoseći ovo u javnost, poziva naš narod da pomogne plemenitu misao c. i kr. kapetana Pere Blaškovića, da naručuje knjigu kod pisca i obilati-jim novčanim prilozima pomogne spomenuti fond.

Gradski načelnik:

Vilović Osman s.r.”

Knjiga “BH-3” od prodaje donijela je lijepu svotu novaca od 180.000 kruna i sve do posljednje krune predato je u korist udovičkog i invalidskog fonda BH-3 regimete. Knjigu su kupovali i mnogi bosanski gradovi i općine tuzlanskog okruga pa su je dijelili djeci u školama za nagradu. Kako kaže pisac Pero Blašković:

“Pisao sam je u istom cilju kao i ovu knjigu (“Sa Bošnjacima u svjetskom ratu”, pr. a.) da ostane trag patnja velikih i napora, kao i herojskih djela i poslovičke vrijednosti Bošnjaka, koji su mi po srcu najbliža braća.

Bošnjaci su zadivili cio svijet svojim držanjem u svjetskom ratu i ne može im to ni danas biti na sramotu.

Čuvajući tradiciju i ne stideći se svoje prošlosti, htio sam se i tom knjigom odužiti za odanost i vjernost, koju su mi uvijek pokazivali.”

I na kraju, umjesto zaključka, citirat ćemo nekoliko misli iz zadnjeg poglavlja knjige “Sa Bošnjacima u svjetskom ratu”:

“...16. februara 1919. primljen sam među prvim u jugoslovensku vojsku, služio sam u najboljim garnizonima i u elitnim trupama, bio unaprijeđen i odlikovan. Uprkos svega toga nisam bio zadovoljan. Uzroci su teško dokučivi. Oficir je u Austriji uživao neograničeno povjerenje i poštovanje. Živio je u drugarstvu, koje je bilo legendarno. Toga u novoj vojsci nije bilo, pošto je zadržan duh i način srpske vojske, u kojoj su njegovane političke, patriotske, oslobodilačke i četničke vrline, a zauvijek odzvonilo onom gospodskom duhu, u kojem smo dotada rasli i živjeli.”

Pero Blašković je na svoj zahtjev penzionisan iz Jugoslovenske kraljevske vojske, vratio se u svoj rodni Karlovac, a potom u Zagreb gdje je nastavio sa sređivanjem svojih ratnih zapisa i zapamćenja. Bio je rado viđan u svim javnim i kulturnim krugovima Zagreba. Tako se 27. marta 1944. godine u Zagrebu susreo sa našim uglednim i istaknutim književnikom Alijom Nametkom i u znak pažnje i sjećanja na taj susret darovao mu primjerak svoje knjige “Sa Bošnjacima u svjetskom ratu”. U posveti je napisao slijedeću rečenicu: “*Dragom i dobrom prijatelju, koji je više od mnogih nas dizao ime Hercegbosne i narodu svom bio na ponos prof. Aliji Nametku, hrv. književniku u znak štovanja i prijateljstva, Pero Blašković.*”

Pero Blašković, veliki ratnik, vojskovođa u carskoj i kraljevskoj Monarhiji umro je u Zagrebu u 81. godini života, a široj javnosti ostao, posebno generaciji pedesetih godina, potpuno anonimn. Još samo je sa svojim djelima ostao u vitrinama nekih biblioteka

kao raritet jednog prohujalog vremena. Šteta da ga u Tuzli nema ni na ploči neke ulice!

Napomena Redakcije

Rahmetli Sadik Šehić (1936.-2009.), književnik i publicist iz Gradačca, dugogodišnji istraživač naše književne i kulturne historije, ustupio je za života rukopis ovog priloga, koji igrom slučaja do danas nije objavljen. Stotinu godina od početak Prvog svjetskog rata više je nego pogodna prilika da se ovaj rukopis priredi za štampu i objavi, kako zbog svoje zanimljivosti i podsjećanja na jednu vrijednu dokumentarnu knjigu, danas nepoznatu široj čitalačkoj publici, tako i u znak sjećanja na rahmetli Sadika, saradnika i prijatelja "Gračaničkog glasnika", koji je naš projekat i našu misiju zdušno podržavao i koji nas je napustio prije pet godina.¹

Navedimo usput još nekoliko biografskih podataka i o Peri Blaškoviću: rođen je u Karlovcu, 25. VI. 1883. godine. Završio je kadetsku školu u Trstu, nakon čega kao oficir službuje u više gradova Austro-Ugarske monarhije. Poslije rata je nakratko nastavio vojnu karijeru u novoj, kraljevskoj vojsci, a potom radi u privredi. U tom vremenu je napisao veći broj stručnih, publicističkih i književnih članaka i priloga. Propašću Ju-

goslavije i proglašenjem Nezavisne Države Hrvatske, reaktivirao se u Domobranstvu, te je imenovan zapovjednikom Bosanskog divizijskog područja u Sarajevu. Književnik Alija Nametak će za njega kasnije u svom "Sarajevskom nekrologiju" zapisati da je bio "više književnik nego vojnik", te da je svojim utjecajem spasio pukovnika Sulejman-bega Filipovića, kada je ovaj zbog saradnje sa partizanima dospio u vojni zatvor. "Kao domobranski časnik sukobljava se s predstavnicima Ustaške vojnice", stoji u biografskom leksikonu *Tko je tko u NDH* (Zagreb, 1997., str. 40), "a u kolovozu 1941. nakon sukoba s A. Artukovićem, koji je stigao u Sarajevo kao Pavelićev izaslanik, uklonjen je s položaja". Kraće je vrijeme poslije toga radio u Ministarstvu domobranstva, nakon čega je umirovljen. Pripadao je skupini domobranskih oficira-pristaša HSS-a i protivnika ustaškog režima, zbog čega je, u ljeto 1944. godine, uhapšen, pod optužbom da je sudjelovao u pokušaju puča Vokić-Lorković (pokušaj rušenja ustaškog režima i prelaska NDH na stranu Saveznika). Zatvoren je u Lepoglavi, gdje se teško razbolio, te je prevezen u Zagreb, gdje je 3. IV. 1945. godine i umro. Njegova knjiga "Sa Bošnjacima u svjetskom ratu" objavljena je ponovo 2000. godine u Beču, kao reprint i u prijevodu na njemački jezik.

¹ O Sadiku Šehiću, njegovom životu i djelu: Omer Hamzić, *Babinim stopama. Jedan pogled na stvaralački opus književnika Sadika Šehića iz Gradačca*, Most – časopis za obrazovanje, nauku i kulturu, 203 (114-nova serija), Mostar, 2006. str. 68-70; Isti, *Dobrota (jednog) bivanja: Sadik Šehić Husejnov, 1936.-2009.*, Gračanički glasnik, god. XIII., br. 27, maj 2009., 114-116.